

הגאון ר' מאיר צבי שפיצר שליט"א

שיעור בענין ברכת שעשה לי נס

מראה מקומות

- חיי אדם, שער הציון סימן ריח אות כו, אי צריך נס היוצא מן הטבע או דדי בסכנה היוצאת מן הטבע.
- נשמת אדם כלל סה בשם בראשית רבה (ק, ח).
- שו"ת מהריט"ץ סימן פז, בנס בעלייה אין מברך, והביא ראיה מיוסף שהוצרך לילך מאחיו ולא בירך בחשאי על הדרך.
- פרי הארץ (מזרחי) אורח חיים סימן ז.
- קצות השלחן סימן סו ס"ק א.
- ביאור הלכה סימן ריח סעיף א בשם כפתור ופרח, אי צריך לראות המקום בדיוק או די שראה המקום בערך.
- משנה ברורה סימן ריח ס"ק ז ושער הציון ס"ק א בשם תוספות, דנס של ישראל דוקא ניכר מתוך המקום.
- שלחן ערוך הרב הלכות ברכת הנהנין פרק יג אות א, לענין בנו ונכדו דבעי דוקא ניכר מתוך המקום, וכעין נס של כל ישראל.
- בלא בירך בשעת מעשה אלא הגומל, אי מברך פעם אחת תוך ל', ובשלחן ערוך הרב שם מבואר דאינו מברך. ובשער הציון ס"ק ו משמע דמברך.
- מרומי שדה ברכות נד ע"א על לשון השלחן ערוך שם סעיף א ; ד.

תמצית השיעור

- חיי אדם ושער הציון סימן ריח אות כו, אי צריך נס היוצא מן הטבע או דדי בסכנה היוצא מן הטבע.
- נשמת אדם כלל סה להוכיח דאין צריך נס חוץ מדרך הטבע ממעשה יוסף. ועייש בשם בראשית רבה (ק, ח) שהלך לשם, ומסתמא בירך כמייש מתנו"כ, וכבר העירו בנשמת אדם החדש דמפורש כן בתנחומא שבירך.
- וכתבו לדחות משום נחשים ועקרבים [וכמו שפירש משך חכמה במדרש] דהוי כמו גוב של אריות, ונשמת אדם ס"ל שהברכה על שהיה מת בצמא וניצל עיי שהוציאוהו.
- ונראה דלפי הביאור הלכה הברכה הוא על גבורות על הנס עצמו שאירע לו נס וא"כ צריך דוקא נס היוצא מן הטבע (וכמו הלל דצריך דוקא גבורות ה') אבל לפי החיי אדם הברכה הוא הודאה אלא דצריך מקום שאירע לו הצלה, וא"כ די שהיה לו הצלה מסכנה היוצא מן הטבע, ולא איכפת לן אם ההצלה היה בדרך הטבע.
- שו"ת מהריט"ץ סימן פ"ז בנס בעלייה אין מברך, והביא ראיה מיוסף שהוצרך לילך מאחיו ולא בירך בחשאי על הדרך.
- ועייש בפרי הארץ אולי היה הבור רחוק מהדרך. ולכאורה ראיית מהריט"ץ דהרי ארחות ישמעאלים עבר ליד הבור, ומסתמא זה היה הדרך. אך עייש פרי הארץ אולי היה אחורי הר או גבעה.
- וקצות השלחן סימן סו אות א, דלשון במקום הזה משמע תוך ד"א.
- ולפי מה שכתבנו לעיל, אולי יש לפרש דבזה נחלקו אם צריך שיעמוד במקום הנס ממש או די שיראה אותו, (עיינ לעיל ממהריט"ץ ופרי הארץ) כי אם הברכה הוא הודאה אולי צריך לעמוד שם דוקא, אבל אם הברכה הוא על הגבורות על הנס אלא דצריך זכרון הנס אמאי צריך לעמוד שם דוקא.
- [ויש להוסיף דהנה מהריט"ץ הקשה אמאי לא בירך בחשאי על הדרך. ולכאורה לפי הביאור הלכה כתבנו שהברכה היה על הנחשים ויש לתרץ כי מהדרך א"א לראות כלל לתוך הבור אלא שפת הבור, ואולי זה לא חשיב כלל שראה מקום הנס.
- ונראה דמהריט"ץ ס"ל כחיי אדם שהברכה היה על הבור גופא, כי לדבריו דצריך לעמוד במקום הנס ממש ע"כ הברכה הוא הודאה, וא"כ א"צ שההצלה היה בדרך יוצא מן הטבע, ואכ הברכה על הבור, ושפיר הביא ראיה לשיטתו. ולשיטת החולקים עליו לא קשה כלל כי היה צריך לירד מהדרך משום שלא ראה תחתית הבור ומקום הנחשים כלל].
- ולכאורה יש לפרש דבזה נחלקו הכפתור ופרח וביאור הלכה סימן ריח סעיף א, על ר' בנימין כץ (עיינ מוריה) אי צריך לראות המקום בדיוק או די שראה המקום בערך. ונראה דלפי הביאור הלכה ברכת גבורות צריך מקום הגבורה אבל אם הוא ברכת הודאה אם כן המקום רק היכי תמצוי, והרי כל המקום סביב חלק מהמקום.
- ולפי הנ"ל דעת הביאור הלכה דצריך נס יוצא מטבע כי מברך על הנס וגבורות ה. ומהאי טעמא דוקא במקום הנס כדעת כפתור ופרח.
- ועיינ משנה ברורה ס"ק ז ושער הציון אות א בשם תוספות, דנס של ישראל דוקא ניכר מתוך המקום, וס"ל לשער הציון מסברא ומגמרא דגם נס של ישראל אין צריך ניכר מתוך המקום, ודלא כתוספות וחיי אדם.

- והנה בעיקר טעם תוספות לכאורה כוונתם לחלק בין ברכת עצמו משום הודאה וברכת ציבור משום גבורות, ולכן צריך ניכר מהמקום, ושער הציון ס"ל נגד תוספות, ונראה טעמו כי ס"ל גם ברכת עצמו אינו משום הודאה אלא גבורות, ומ"מ אין צריך ניכר, ואמאי ברכת ציבור יצטרך ניכר. ומ"מ י"ל בטעם תוספות אף דשניהם משום גבורות מ"מ הוא עצמו זוכר ומתפעל אפילו אין ניכר.
- ואולי יש לפרש דבזה נחלקו אי מברך רק בן בנו או גם כל יוצאי יריכו (עיין עינים למשפט), שאם הוא מדין הודאה כחיי אדם, ה"ה כל יוצאי יריכו, אבל אם הוא משום גבורות במקום הנס יש לפרש דלא חשיב מקום מיוחד אלא לו ולבנו ובן בנו. ויש לעיין בזה.
- ולענין ברכה הנ"ל בבנו, נסתפקתי לפי תוספות האם לברך שעשה נס לאמותינו במקום הזה אם אין ניכר.
- וע' בשלחן הרב הלכות ברכת הנהנין פרק יג אות א לענין בנו ונכדו דבעי דוקא ניכר מתוך המקום, וכעין נס של כל ישראל. ועיין ברכת ציון דחולק.
- ואם נימא טעם הוא עצמו באין ניכר כי מתעורר כשרואה, [כי אם לא כן אין לחלק וכדעת השער הציון], ואם כן לא שייך בבנו. אבל אם טעם תוספות בלומדות, ברכת עצמו ברכת הודאה ואם כן הוא הדין בנו.
- ואם כן יוצא הגר"ז כשיטה א' הוא עצמו באין ניכר כי מתעורר כשרואה. [ודנו בלא בירך בשעת מעשה אלא הגומל, אי מברך פעם אחת תוך ל', ובגר"ז ברכת הנהנין שם, דאינו מברך. ובשער הציון ס"ק ו משמע דמברך. ולכאורה היה נראה דאם הברכה על גבורות הרי הראיה פוטרו פעם הבא, אבל אם הברכה על הודאה אם כן הברכה פוטרו ללי יום, ואם כן פעם אחת יברך אפילו תוך ל'. ולא עיינתי.
- ועיין מרומי שדה ברכות נד ע"א על לשון השוע סעיף א' וד'. והוא תירץ עפ"י תוספות. ולכאורה עוד י"ל דשו"ע מחלק ביסוד המחייב. ואולי הא גופא הפירוש בתוספות.

הלכות ברכת הודאות סימן ריח רי"ט

כגון שבאו גנבים כלילה ובא לידי סכנה (ל) וניצול, וכיוצא בזה, (לא) אינו חייב (י) לברך, (לב) *ויש חולק, וטוב לברך בלא הזכרת שם ומלכות:

ר"ט ברכת הודאת היחיד, ובו ט' סעיפים:

א ארבעה צריכים (ב) [א] להודות. *יורדי הים (א) כשעלו ממנה, [*] והולכי מדבריות כשיגיעו

באר היטב

גמלא פריצא: (י) לברך. פי' על הנס, אבל הגומל חייב לברך, ט"ז עס"ס רי"ט:

(ב) להודות. מי שנתחייב ארבעתן אינו מברך כ"א ברכה א' לכולן, פריהארץ סימן ז, ועיין בתשובת קול-בין לר' סימן א. קטן פחות מכן י"ג שנים א"צ להודות, ולא שייך לומר לחייבים טובות דהא לאו ברעונשין הוא, רמ"מ ס"ד, מ"א. מה שאין האשה מברכת ברכת בת מלך פנימה, הל"ק"ט ח"ב סימן קסא. וכנה"ג הסכים שיברכו בבהכ"נ

משנה ברורה

(ל) וניצול. גם-כן כדרך (כו) מנהג העולם, דהיינו שצעק לעזרה, או שנזדמנו בני-אדם שם וברחו: (לא) אינו חייב לברך. כשיגיע שם בפעם אחר ברכת 'שעשה לי נסים', ומכל מקום בשעה שאירע לו ההצלה (כז) צריך לברך ברכת 'הגומל', דבברכת 'הגומל' לא קפדינן כולי האי שיהיה נס גמור, וכדלקמן בסוף סימן ריט בדעה הראשונה, דהסכימו עליה הרבה אחרונים: (לב) ויש חולק. דאפילו היה ההצלה שלא למעלה מדרך הטבע, אף-על-פי-כן כיון שהיה בסכנה אם לא נזדמן לו ההצלה, נס מקרי, וחייב להודות ולשבח לבורא על שהכין והזמין לו ההצלה כרגע זו. אם נפל עליו אבן וכיוצא בזה, או שעבר עליו עגלה טעונה, שברוך הטבע היה שימות על-ידי-זה, והוא ניצול ממיתה, (כט) כשיגיע לאותו מקום משלשים לשלשים צריך לברך. ואם נפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו, ונעשה לו נס ולא נפל האבן על ראשו ולא נתקע הברזל בעין ממש: לדעה ראשונה אין מברכין, ולדעה שניה (כט) אפשר שמברכים, כי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה וניצול מברך, ועל-כן יברך בלא שם ומלכות, ועיין בכיפור הלכה. כתבו האחרונים: מי שנעשה לו נס, יש לו להפריש לצדקה כפי השגת ידו, ויחלק ללומדי-תורה ויאמר: "הריני נותן זה לצדקה, ויהי רצון שיהא נחשב במקום תודה שהייתי חייב בזמן המקדש", וראוי לומר פרשת תודה, וטוב וראוי לו (ל) לתקן איזה צרכי רבים בעיר, ובכל שנה ביום הזה יתבודד להודות להשם

יתברך ולשמוח ולספר חסדו:

א (א) כשעלו ממנה. ודוקא כשעלו ממנה לגמרי, ואין בכלל זה מה שעומדים עם הספינה כשבאה לנמל והאנשים שבה יורדים ליבשה (ב) ליום או ליומים או עד שתגיע זמן הספינה לילך הלאה, דבזה אין מברכין, דאכתי לא ניצול מן הסכנה

שער הציון

(טו) כן צריך לפרש לרבי אבודרהם. ומהמגן-אברהם בסעיף-קטן יא נראה לכאורה דלדידיה לא קאי מנהג של עולם אהצלה אלא על הסכנה, דאם הסכנה היה דבר שאינו מנהגו של עולם, כגון שנפל עליו חיה, מקרי נס אף-על-גב שהצלה היה כפשוטו בלא נס, כגון שכרת ממנה או שנחבקצו הרבה בני-אדם והבריחו אותה, אף-על-פי-כן מקרי נס אפילו לדעה ראשונה, אכן כשנפלו עליו גבנים, זה מקרי מנהגו של עולם, ולהכי אין מברכין; אכן מאבודרהם מוכח כמו שפירשתי נוראיתו בשמטת-אדם שגם הוא כתב בתחלה כדברינו, אכן אחר-כך חזר מזה ממעשה דארי שהובא בגמרא, ולעניות דעתי אינה ראייה כלל, דהא אמר שם "דאתעביד ליה ניסא", משמע דהיה שם איזה נס ולא פירש הש"ס מה היה. גם מה שהביא שם ממעשה דריב"ש דמוכח דלכולי עלמא כשנפל עליו כותל מקרי נס, לעניות דעתי לכולי עלמא מקרי זה נס גמור, דדמי לנפל לגוב של אריות, ובענין הצלה מרדיסת שור, יהיה תלוי באיזה אופן היה ההצלה, אם היה בדרך נס גמור או במנהגו של עולם כגון על-ידי בריחה וכיוצא בזה: (כז) ט"ז וש"א: (כט) ואפילו לדעה ראשונה [ח"א], ואפילו לפי מה שפירשנו לדעה א' נס גמור בעינינו, גם זה הוא נס גמור, דדמיא לנפל לגוב אריות: (כט) נשמת-אדם בשם הרדב"ז. וכתבתי בלשון 'אפשר' משום דלא בריא כולי האי, דאפשר דאפילו לדעה שניה אין מברכין, ולא דמיא לבאו עליו לסטים, כמוכין, והשמטתי דינו השני דהיה עולה בסולם ונפל, דלא בריא לי, דאפשר דאפילו לדעה א' מברכין כל שהיה בגובה מקום: (ל) מגן-אברהם: (ב) ואם שוהה כמה ימים, מסתפק בעולת-תמיד, אך ממסקנת האליה רבה משמע דגם בזה אינו מברך:

שערי תשובה

[א] להודות. עבה"ט, ובלחמית-תודה להגאון מהר"י באסן כתב שקטן יברך, וכתב בברי"י שכן נהגו בגליל שלהם, ע"ש, ובמדינתנו נוהגים כמהר"מ מינץ והמג"א, וכן הא"ר הביאו בסתם, וכ"כ בשערי-אפרים שער ד, ובמח"ב כתב בשם שו"ת אוהלי-יוסף שהאב על בנו קטן לא יברך אלא בלא שם ומלכות, ע"ש: [*] והולכי מדבריות. וכ' בברי"י בשם מהר"י שאול ב"ס קול-יעקב: מי שהולך ממקום למקום ובורך הילוכו עבר בעירות גדולות, אין לברך עד שיגיע אל מחוץ ההודאה, מפני שצריך לאודו"י בפני עשרה, ולא אורח ארעא, וכל כבודה

ביאור הלכה

עבור מצות תפלה והצילו הקב"ה בדרך נס, חשיב לכל אדם כרבו וצריך לנהוג בו כבוד ולהודות להשם יתברך על הנס שהזמין לו: * ויש חולק. עיין מגן-אברהם שתמה איש-חולק זה, דבדאי אמנהג העולם וטבעו אין לברך 'שעשה לי נסים', וכן הגר"א תמה, דאם-כן כל יולדת תהא צריכה לברך 'שעשה לי נסים', וכמ"כ בניה לעולם. ולפי מה שכתב בתשובת רדב"ז חלק ג סימן תקעב, והובאה בנשמת-אדם, נוחא קושייתו, דבדאי כגון יולדת או חולה ליכא למאן דאמר, שאין זה נס כלל [שרוב חולים ויולדות לחיים], ואנן לכולי עלמא נס בעינן, רק דלשיטה א' בעינן דוקא שהנס של הצלה יהיה דוקא למעלה מדרך הטבע, כניסי אבותינו, ולשיטה ב', כל דבר שמזמין השם כרגע זו בדרך התולדה גם-כן מקרי נס, כגון שבאו גנבים או גזלנים עליו [ובנשמת-אדם משמע דלדעה ראשונה נתמעט רק גנבים, ומשום דבאים רק בשביל ממון וליכא חשש סכנה כלל; לא נהירא, דהא על-פי הדין מותר להרוג, דחוקה בא להרוג, וכידוע מדין דמחותרת] וקרוב שיהרגוהו, ונזדמנו בני-אדם או סיבה אחרת, שנתפחדו וברחו מחמת זה, אף-על-פי שלא היה כאן שינוי בטבע מכל מקום נס הוא שהזמין הקדוש-ברוך-הוא לשעה זו:

* יורדי הים. אי דוקא ים, או הוא הדין נהר שמהלכין בו באניות או בדוברות-עצים, כמו שדרך בנהרות הגדולים, נראה לכאורה דתליא במנהג ספרד ואשכנז המבואר לקמן במחבר סעיף ז, דלמאן דאמר החם אפילו בסתם דרכים נמי מברכין, כמ"כ הוא הדין הכא לא גרע נהר גדול מסתם דרכים, אכן לפי מנהג אשכנז דברך אין מברכין, אפשר הוא הדין גם גבי נהר אין מברכין, ולא שכיחא סכנתא כמו גבי ים גמור, כנ"ל. ודע עוד דפשוט דלכולי עלמא, בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה, כגון שעבר הים ולא היה שום רוח-סערה וכהאי גוונא, או הלך במדבר ולא תעה בדרך ולא חסר לו מים

אלהינו מלך העולם אשר פטרני מענשו של זה" (כן כתב מהרי"ל שמברך בשם ומלכות על פי המרדכי, וכן הוא במדרש ריש פרשת תולדות, ואף-על-פי שבמדרש לא נזכר שם ומלכות אינו ראייה, שהרי גם בכל הברכות שנזכרות בפרק "הרואה" לא נזכר, ואפילו הכי לכולי עלמא מברך בשם ומלכות. וכן כתב הגר"א שכן עיקר, ושמעתי שכן נהג). ובדרפ"משה כתב תחלה שקשה על מהרי"ל, שלא מצא ברכה זו בגמרא. ואחר זה כתב, שמצא כן במדרש, וכפי הנראה מרש"ל בתשובה סימן ס"ד נראה, דדוקא ברכה שלא נמצא בגמרא ומדרש אין הגאונים יכולים לתקן (ועיין בט"ז אורח חיים סימן מ"ו). ולפי מה שפכתבתי בכלל ה' סימן א' דלכלי עלמא המברך ברכה לשם ברכה אף-על-פי שהיא לבטלה, על-כל-פנים אין פאן לא תשא, ופשיטא לתוספות, אלא דאסור להוסיף ברכה, וכיין דמזכר ברכה זו במדרש ומהרי"ל עשה הלכה למעשה וכן הגר"א, לכן המברך אינו מפסיד. (רכ"ה סעיף ב', ועיין שם דעת הרמ"א):

ד מי שנעשה לו נס באיזה מקום, כגון שנפל עליו אבן, וכיוצא בו, או שעבר עליו עגלה טעונה, שברך הטבע שימות על ידי זה, והוא נצול מן המיתה, כשיגיע לאותו מקום משלשים יום לשלשים יום, חוץ מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו (מגן אברהם סעיף קטן ד'), מברך: "ברוך שעשה לי נס במקום הזה", וכל יוצאי ירכו גם כן מברכין "שעשה נס לאבי במקום הזה" [א], אפלו אותן שנולדו קדם לכן. ואם נעשו לו נסים

נשמת אדם

הגומל וגערתי בו שטעה ב' טעיות, א), כי אפילו על נס עצמו אינו חייב לברך הגומל אלא ברוך שעשה לי נס, ועוד אפילו הברכה שעשה לי נס לא היה לברך אלא במקום הנס. טעות ב', כי האב אינו חייב לברך על נס בנו עכ"ל. ומסתמא לא היה הנס כנס דרבינא ואפ"ה לא כתב שטעה מטעם זה וכן משמע מתשו' ריב"ש הביאו הב"י כסי' רי"ט וז"ל הא דאמרינן ד"צ להודות מי נימא הני דוקא וא"כ אפילו נפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור אינו חייב לברך כו'. תשו', נראה דצריך לברך שהרי הולכי מדבריות כו' כ"ש הנעשה לו נס וניצול ממיתה עצמה שהרי קבעו עליו ברכה אחרת לברך שיעבור עוד במקום ההוא כו' ע"ש. משמע להדיא דמברך שעשה לי נס אלא דבהא פליגא דלריב"ש מברך הגומל תיכף וכשיבא עוד למקום ההוא מברך שעשה לי נס ולר"ג בר"ש אינו מברך רק שעשה לי נס אבל לא הגומל, אבל לכ"ע מברך שעשה לי נס וכן משמע במ"א ס"ק י"א שכתב כגון שנפל עליו אריה או גמלא פריצא, וגמלא פריצא הוא מעשה דרבינא, ואריה הוא מעשה דההוא גברא דאתי לקמיה דרבא. וכן נראה לי ראייה במדרש סוף ריחי דאיתא שם דיוסף הלך להציץ בכור ומסתמא לברך שם וכן כתב שם המתנות כהונה. על כל פנים ממעשה דרבא מוכח דאע"ג דהצלה לא היה בדרך נס אלא כשהיה בסכנת מיתה, וצ"ל דכונת ר"א מלוניל דוקא היכא

א) הב"י כתב בס"ס רי"ח כתב רד"א בשם ר"א מלוניל שאין מברכין אלא על נס היוצא ממנהג העולם וכ"כ בש"ע. וסבור הייתי דר"ל דההצלה יהיה יוצא ממנהג העולם כדאיתא בגמרא במעשה דרבא דאיתעביד לי ניסא דאיתפרקי' ליה אשיתא כו', ועיינתי באבודרהם הל' כ' שכתב וז"ל, דדוקא כנס שיוצא ממנהג העולם כגון מעברות הירדן והים וכמר ברי' דרבינא דנפיק ליה עינא דמיא אבל נס שהוא ממנהג העולם כגון שבאו לו גנבים כו', וא"ת פורים שהיה נס כמנהג העולם ומברכין וא"ל דהתם נמי יצא ממנהג העולם שבטל כתב המלך הפך דת פרס ומדי ועוד שהרג פ' אלף מאומתו עבור אהבת אשה ואין זה מנהג העולם ובחנוכה מפני פך השמן עכ"ל. הרי להדיא משמע דדוקא אם ההצלה היה שלא כמנהג העולם ולפי זה אפילו נפל חומה על אדם אף שהיה שוכב עליו החומה וניצל על ידי ב"א שפינו החומה ממנו א"צ לברך דמ"ש אם באו גנבים, וצ"ע שהרי אמרינן ריש הרואה ההוא גברא דהוה אזיל נפל עליה אריה אתעביד ליה ניסא ואיתצל א"ל רבא כי מטית להתם אמור ברוך שעשה לי נס כו', והרי שם לא נזכר כלל דהצלה היה בדרך נס כרבינא רק שניצול ואפ"ה א"ר שיברך והביאו הרי"ף והרא"ש, וכן משמע ממש"כ עוד שם האבודרהם בשם ר"ג בר שלמה שפעם א' קם אחד מהמון עם שבעיר שאירע נס לבנו וברך

הרבה, בהגיעו אל אחד מהמקומות שנעשה לו נס, צריך להזכיר כל שאר המקומות, ויכלל בברכה אחת. אבל יוצאי ירכו אין צריכים להזכיר שאר מקומות. אבל אם באו עליו גנבים, או שנפל אבן או ברזל סמוך לו, אף-על-פי שהיה בסכנת מיתה אלו נפל עליו, אינו מברך "שעשה לי נס". אבל האחרונים הסכימו לברך "הגומל". ויש מגדולי אחרונים שאמרו שמי שנעשה לו נס מברך גם כן "הגומל" תכף כשנצול, ובכל ל' יום מברך "שעשה לי נס", וכן כתב ריב"ש סימן ל"ז, וכתב בשל"ה שראוי לומר פְּרֻשֶׁת תּוֹדָה * (סימן רי"ח ורי"ט):

ה אם נעשה לו הנס בעליה והוא דר בבית, אם לא יכנס לאותו עליה עד לאחר שלשים יום, מברך "שעשה לי נס" (אליה רבה בשם מהרי"ט צהלון ונראה לי דמצינו במדרש רבה שיוסף הלך להציץ בבור לברך, משמע שיכרך באותו מקום, וכן במדרש בסלע המחלוקת שירדו דוד ואנשיו מגמליהן לברך, משמע שיעמוד באותו מקום) (שם):

ו ד' צריכין לברך ברכת "הגומל": יורדי הים, כשעלה כפר למקום חפצו: והולכי מדברות, כשיגיע לשוב: וחולה שנתרפא, והולך על בריו: וחבוש מחמת נפשות שיצא מבית אסורים. ויזהר לברך דוקא בפני עשרה מלכד המברך. ולכתחלה יזהר שיהיו שנים מהם תלמידי חכמים. ואם ברך בפחות מעשרה, יחזור ויברך בפני עשרה, בלא שם. אבל על המחושין, כגון מחוש הראש וכיוצא בו, רק שאינו חולי הפולל כל הגוף, אינו מברך (ועיין שו"ת רדב"ז חלק ג', סימן קע"ב). ולא נקרא חולה אלא אם כן נפל למטה לא פחות מג' ימים. וראוי שלא לאחר ג' ימים רק יברך תכף כשיכול.

תוצר החכמה

הערה:

* פְּרֻשֶׁת-תּוֹדָה: נמצאת להלן בעמוד שט"ו-שט"ז):

נשמת אדם

אלא על נס חדש שהוא מעשה שמים כמקום שנעשו ניסים לאבותינו עכ"ל. והנה דעת הר"א משמע בוודאי דדוקא דהצלה היה בדרך נס וכבר כתבתי דמוכח ממעשה דרבא דז"א, ואפשר דדעתם כיון שלא נפל החומה עליו ממש אעפ"כ מברך ועוד דהוא מילתא מציעתא דהרי לדעת קצת פוסקים אפילו נפל חומה סמוך לראשו מברך וא"כ י"ל דעכ"פ בנפל ממש עליו מברך, וכעין זה כתב הרדב"ז שם לענין הגומל, ולכן צויתי לבתי שנפלה עליה החומה שבכל זמן שלא תראה אותו מקום למ"ד יום כשתבא לשם תכרך שעשה לי נס בשם ומלכות וכן כל יוצאי יריכה בניה ובנותיה יברכו שעשה נס לאמנו במקו. הזה ובני בנים יברכו שעשה נס לאבותי או לאבותינו אם יהיו רבים, ולשאר כ"ב אף שכלם היו בסכנה ועמדו שם סמוך לנפילת החומה וכלם נפצעו קצת כיון שלא היו בסכנת מיתה ממש לא יברכו ברכה זו וברוך ה' אשר הציל אותנו:

דהצלה הוא בדרך הטבע שלא ימות כגון גנבים שאינו בטבע שיהרגו אותו דממ"נ אם ימצאו אצלו מעות לא יהרגו אותו ואם לא ימצאו למה יהרגו חנם אבל בסכנת מיתה שהוא כפסע בינו לבין המות כגון שנפל עליו ממש חומה והיה מונח תחתיו שהוא נס גדול שלא נהרג מנפילתה וגם אם לא יבואו בני אדם תיכף להציל יכול למות שם מן הדחק, או בנפילת אריה ושור דהמיתה הוא בטבע וא"כ בוודאי ההצלה ממיתה הוא בדרך נס והשגחה פרטיות, בוודאי לכ"ע מברך וכן צ"ל דזהו דעת הראב"ד (ואפשר שהוא הר"א מלוניל) הביאו הרדב"ז חלק ג' ס"י תקע"ב וז"ל, ומי שנפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל על ראשו והברזל לא נכנס בעינו, או שהיה עולה בסולם ונשמט עקבו או נשמט שליבה מתחתיו ונפל ולא אירע בו שום מיחוש י"א שצריך לברך שעשה לי נס כי כל אדם שקרוב לדבר שיש בו סכנה וניצל צריך לברך, וי"א שא"צ לברך

והארץ לעולם עומדת, ואפילו לא היה הדין כך צריכים היורשים לעשות כך, ועצה טובה קמ"ל, גם ה' יתן הטוב³⁸⁰.

הצעיר יום טוב צהלון

שאלה פז

נדרשתי לאשר שאלוני מעשה שהיה, ראובן שלא היה בביתו ושמע קול רגלי בני אדם מהלכים בעלייה שעל גבי ביתו, ויאמר בלבו מי הוא זה אשר עתה הבית סגור במנעול, אז קם ועלה לעלייה וראה גנב אחד מהפוש בתיבות ובארנוים לשלול שלל ולכוז בו, ויהי בראותו כי נתפש כגנב קם עליו ותפס בצווארו וחנקו עד שיצאה נפשו ולא נותרה בו נשמה ולקה חפצי הבית והלך לו, כי חשב כי מת הוא ולא יחיה ח"ו, ובחמלת ה' עליו שבה נפשו אליו ויחי, וזה האיש ראובן מן היום ההוא לא עלה לעלייה כי אם דר בביתו. ועתה שאל מאתנו אם חייב לברך שעשה לי גם במקום הזה בעלותו לעלייה אחר שלשים יום, וכן בכל פרק ופרק אחר שעברו שלשים יום.

תשובה, הדבר ברור דמקום שנעשה לו נס קטני, ומקום לא מקרי אלא מקום מיוחד, ואין ספק דעלייה חלק מקום לעצמו ולא נפטר בהיותו דר בחצר או בבית אשר תחתיו. תדע (דהאמרו) [דהא אמרו] חז"ל במדרש [תנחומא ויחי יז] שיוסף הצדיק כשהלך עם אחיו נפנה מהם לעמוד על פי הבור ובירך ברוך שעשה לי נס במקום הזה, ואז אמרו אחיו לו ישטמנו וגו', וא"כ מדאצטריך יוסף הצדיק לפנות מאחיו ולא בירך שם בחשאי דרך הילוכו משמע דבעינן ממש במקום, וא"כ מכל שכן עלייה שחולק רשות לעצמו ומקום לעצמו מקרי. צא ולמד ממקום תפילה דגבוה עשרה נארחות חיים הלכות תפילה סימן נב³⁸² או יש לו מחיצות [רמב"ם פ"ה מתפילה ה"ז] אמרינן חלק רשות לעצמו אעפ"י שהוא בתוך הבית. וכן אמרו לענין הברכות אכל במקום זה צריך לברך במקום שאכל, והתם אפילו בבית אחד צריך לברך

שידור בה, מ"מ לא גרע מנכסי לך ואחר כך לפלוני, דגם התם כוונתו שיהנה מהפירות ויניח הגוף לפלוני, ואם מכר ראשון מה שעשה עשוי ואין אחר כך מוציא מיד הלקוחות הכא נמי לא שנא, אבל אם לא ידור בבתיים או הוא או אשתו ובניו אלא תצא מן הבתיים לא מהני, אלא חל ההקדש מפני התנאי שהתנה שידור בבית.

נמצא כפי מה שביארנו ההיא תשובת הגאונים דומה לנדון דידן כמו שביארנו וישבנו מה שקשה עליו, אף על גב דיש לפרש בפנים אחרות, כנלע"ד. ולפי זה הדרך שפירשנו בתשובת הגאונים יצא לנו הדין בנדון ההוא שדוקא לדירה הקנה אותה לא למילתא אחריתי, אלא שאם נתנה לבנו מה שעשה עשוי ויכול לעשות בה רצונו, וגם אם גרו בה בניו ובני ביתו לא נאמר דוקא לו אמר שאם ידור אל ידברו לו שום דבר, אבל אחר מותו אין יכולים לדור בה בניו ובני ביתו אלא תהיה קודש. הא ליתא, דירושה אין לה הפסק לכל הבאים אחריו, ודוקא אם דרים בה בניו ובני ביתו דלהא מילתא הקנה אותה לו ולהא מילתא אין לה הפסק, אבל אם יצאו ממנה תכף זכו בה עניים.

הכלל העולה מדברינו, שאפילו שהצוואה תהיה קיימת לכל הפירושים ולכל הסברות, לית דין ולית דיין דאם מכרו הבתיים יוצאי ירכו המכירה מכירה ואין מוציאים שום אדם מיד הלקוחות, ואפילו כשיפסק זרעו ח"ו אין העניים מוציאים כלל, דלא גרע מנכסי לך ואחר כך לפלוני שאם מכר ראשון אין אחר כך מוציא מיד הלקוחות. ונראה דאע"ג דהתם המשיא עצה למכור נקרא רשע, הכא שפיר דמי זהו לכל הפירושים אפילו תהיה הצוואה קיימת. ולמה שביארנו שאין ממש בצוואה, הצוואה בטלה והירושה חוזרת בדין התורה כלי שינוי ותמורה. וכבר ביארנו דלחד טעמא אפשר דאע"ג דהצוואה בטילה וירושה אין לה הפסק, מ"מ אין ראוי לבטל דברי המת אלא לקיים דבריו ומחשבתו אשר חשב שלא ימכרו ולא ימשכנו, אלא היורשים יירשו כדין התורה ואין לזרים איתם, לא לעניי ישראל ולא לעניי גויים, אלא יורשיו יירשום, ואפילו בהפסק זרעו ח"ו ישבו עליהן לבטח

380. עיין מש"כ רבינו בחדשות סימן ל"ב.

381. כ"כ דעת זקנים מבעלי התוספות בראשית ג' ט"ז, ור' עובדיה מברטנורא גם כתב כן בשם המדרש.

382. עיין ב"י או"ח סימן צ' ס"א שהרמב"ם סובר שלוש טפחים.

כמו"ש תרמב"ם ז"ל פכ"ב ממכירה [ה"ה] ז"ל, דבר שאינו ברשותו של אדם אינו נקנה, וה"ה דבר שלא בא לעולם, כיצד וכו' שדה זו לכשאקנה קנויה לך לא קנה כלום עכ"ל. א"כ כיון שבשדה זו לכשאקנה קנויה לך לא קנה הכא נמי שכירות מכירה בת יומא היא, והרי בתוך השנה אינה שלו ואינה ברשותו, א"כ אינו יכול להשכירה לכשישלים זמן שכירותה משום דהשתא ליתא ברשותיה. ובמדומה ששמעתי מי שדן כן במעשה שהיה ואמר שאין הקנין מועיל כיון שהיה בתוך זמן שכירותו.

ועתה בחמלת ה' עלי נלע"ד דמהני, ולא דמי לשדה זו לכשאקנה, משום דהתם אינה ברשותו כלל, אמנם הכא שלא היה אלא שהיא שכורה לאחרים עד זמן, הילכך יכול להשכירה ולומר לו הרי היא שכורה לך מעכשיו לכשישלים זמן שכירותו ואינו נקרא דבר שאינו ברשותו כיון שהיא שלו. ועוד אני אומר דלא מבעיא בשוכר אלא אפילו מכרה לזמן קצוב שכתב הרמב"ם ז"ל פכ"ג [ה"ה] וז"ל, המוכר גוף הקרקע לזמן קצוב הרי זה מכירה ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו ואוכל הפירות כל זמן המכירה ולבסוף תחזור הקרקע לבעליה עכ"ל. דייק הרמב"ם ז"ל שכתב ולבסוף תחזור הקרקע לבעליה, לומר שאינו צריך לחזור ולמוכרה בסוף זמן קנייתו אלא תחזור הקרקע לבעליה, פירוש אפילו בלא מכירה שאין צריך לחזור ולמוכרה, שהרי לא מכרה אלא עד זמן פלוני ובסוף הזמן תחזור מאליה לבעליה, א"כ גם אם אמר בתוך הזמן לשמעון כשתחזור הקרקע לידי הרי היא קנויה לך מעכשיו הרי היא קנויה, ולא מקרי דבר שלא בא לעולם והוא דבר שלא בא לרשותו, אלא כבר היא ברשותו ושלו לאחר זמן ויכול למוכרה לאחר מעכשיו לכשישלים ראובן זמן קנייתו, מכל שכן בשכורה לאחרים שיכול

במקום עצמו³⁸³. א"כ נקטינן דמקום דוקא הוא, וא"כ אף על גב דלעולם שוכן בבית שתחת העליה, כשירצה לעלות לעלייה צריך לברך משלשים לשלשים יום.

ואל תשיבני ממה שאמרו להולך ממקום שעושים למקום שאין עושים וכו' [פסחים נ ע"א] והתם מיקרי מקום כל המדינה, הא לא קשיא דיש שני סוגי מקום הנזכרים בתלמוד, יש מקום נקרא כל המדינה כהיא דההולך ממקום שעושים דהתם כולל כל המדינה משום דכל המדינה נוהגים כן ולכך נקראת כל המדינה מקום, או יש סוג אחד של מקום והוא ממש אותו המקום בדקדוק כי הא עובדא דילן, והיא דתפילה, ובית הכסא³⁸⁴, הילכך כל חד וחד כי דוכתיה. והכא הוי דוקא מקום שנעשה לו נס דוקא לא החצר ולא הבית שתחתיו אלא העלייה דוקא. **הילכך** נפקא לן לענין דינא, דאם היה דר חוץ לחצר ולא עלה לעלייה אין צריך לברך אם לא יעלה לעלייה, דהא אין כאן מקום שנעשה לו נס אלא העלייה, וזה יראה לי פשוט ומבואר³⁸⁵.

שאלה פח

[נכפל כלשונה לעיל סימן מו]

שאלה פמ

נסתפקתי בדין זה אם אדם יש לו בית מושכר לראובן לזמן שנה אחת, אם יכול בתוך השנה להשכירה לשמעון ולומר לו הרי ביתי שכורה לך אחר שישלים ראובן זמן שכירותו, משום דנקטינן

קורא כנגדו בסמוך ואינו חושש אם אין מגיע לו ריח רע.
385. הברכי יוסף או"ח סימן רי"ח כתב על דברי רבינו, ומהר"ם מזרחי בספר פרי הארץ ח"א סימן ז' גמגם בראיתו. וכבר הרב מהר"א גאטיניו בריש ספר צרור הכסף תריץ יתיב דברי מהריט"ץ. ודבריו ברורים ופשוטים, ועיין שו"ת ציץ אליעזר ח"ז סימן מ"ט קונטרס אבן יעקב פרק ט' אות ו', ועיין שו"ת עטרת פז ח"א כרך א' או"ח סימן ה'.

383. כתב השו"ע בסימן קפ"ד מי שאכל במקום אחד, צריך לברך קודם שיעקור ממקומו, וכתב במ"ב סק"א ומפינה לפינה אפילו הבית גדול מותר ואפילו כשאין רואה מקומו הראשון כגון אחורי הפארא"וון וכיו"ב.
384. ז"ל השו"ע או"ח סימן פ"ג ס"א, אסור לקרות כנגד בית הכסא ישן, אפילו פינו ממנו הצואה. ויראה לי דהיינו כשאין לו מחיצות אבל אם יש לו מחיצות, אף על פי שיש בו צואה,

סימן ס"ו. דין ברכות הראיה, ובו ט"ז סעיפים.

(א) **הרואה** מקום שנעשה לו נס (ב) כגון שנפל עליו כותל וניצול או היה רעה או ליסטים אם רואה אותו אחר שלשים יום חייב לברך בא"י אמ"ה שעשה לי נס במקום הזה, ואם חוזר

ברי השלחן

דכיב בפ"י גמי דעירובין דייג נמנו ונמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא כי בכריאת האדם יש צד שכר וצד הפסד צד השכר הם העשין וצד הפסד הם הלאוין כי הלאוין היו נשמרים גם בלי כריאת האדם ולא העשין. ע"כ נמנו היינו שמנו את מנין המצות ומצאו הלאוין יותר מהעשין ונמרו נוח לו שלא נברא כו' כי בכריאתו הוא קרוב להפסד יותר משכר מחמת הלאוין שהם רבים מהעשין עיי"ש במהרש"א, ועפ"ז כשם שנח שלא נברא כן אמרינן דנוח שלא יתחייב במצות כלל לא בלאוין ולא בעשין. וכשנעשה בר מצוה ונתחייב במצות אין לו לשמוח עדיין, משאיכר רב יוסף שאפי' דר' יהודא דסומא פטור מן המצות היינו רק ממצות עשה אבל בלי' חייב לד'ה כמבואר בפוסקים נמצא דצד ההפסד הי' דרב יוסף והי' חסר לו רק צד השכר וכשאמרו לו אין הלכה כר' יהודא וחייב גם בעשין והרווח עיי' גם צד השכר ע"כ עביר יומא טבא לרבנן ודפתיח, ואמרתי ליישב ראית מהרש"ל ז"ל לפי פירוש הלבוש בענין שפטרני דבר זמן שהבן קטן נענש בעון אביו לפי' קודם שנעשה במ"צ יש לו צד ההפסד מחטאי אביו שמענישים אותו וצד השכר שהם מצות אביו הם לאביו לברו, וכשנעשה במ"צ בא לצד השכר מחמת המצות של עצמו והי' דומי' דרב יוסף וצריך לעשות יומא טבא לרבנן :

(ב) עיי' בבה"ט סי' רי"ח משיכ בשם הכפתור ופרח לענין מעכרות הים ומעכרות הירדן שצריך לראות בפ"ט מקום הנס, ומשמע שם דכיון שרואה מקום הנס אפילו מרחוק יכול לברך, אולם הסברא נותנת דרוקא במקום הנס יכול לברך כיון שניסח הברכה היא שעשה נס במקום, הוה"ל משמע דהוא במקום שהוא עומד ועכ"פ צריך להיות תוך ד"א דמקום א' חשוב בכל דוכתי ולא בחוץ לד"א, ובשעת שם סק"ד כי וז"ל ועיי' במהריט"ץ סי' פ"ז מי שנעשה לו נס בעלי' והוא דר למטה ואינו עולה בעליה אם לאחר ל' יום עולה בעליה צריך לברך במקום מיוחד בעינן אף שגוף העליה היה רואה בהיותו דר למטה עכ"ל ואין סי' מהריט"ץ מצוי אצלי, ומה ראוי למי' דכיון דבעינן המקום המיוחד של הנס ע"כ צריך לעמוד בתוך ד"א שהוא המקום המיוחד של הנס, וראיתי בסי' פרי הארץ שאחר שהביא דברי מהריט"ץ הנז' ורצה לרחות ראייתו כי וז"ל איך שיהי' אם באנו לדון אחר דינו של מהריט"ץ שדן דצריך לברך דוקא באותו מקום ממש, מכאן ראוי למה שנסתפק אצלנו זה ימים פה בירושלם שאנו לוסדים

ורואה מקום זה אחר ל' יום מראיה הראשונה חוזר ומברך וכן לעולם, ומי שנעשו לו נסים הרבה במקומות הרבה כשרואה כל אחד מהמקומות צריך להזכיר כל שאר המקומות וכוללם בברכה אחת ואומר שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני ובמקום

בדי השלחן

תורה בהסגר הקדוש וחלונות פתוחות ומשם נראים קברי ישראל הקבורים בעמק יהושפט אם צריכין אנו לברך משלשים לשלשים כשהולכים על הקברים בעצמם או מפטרי בראייתנו מן החלונות הנז' ולפי פסקו של מוהריט"ץ שרן את הדין דצריך לברך במקום ממש א"כ מינה נפקא לן דצריכין לברך כשהולכים על הקברות בעצמם ולא מפטרי בראייתם מן החלונות עכ"ל. הרי גם הפרי הארץ לא דחה את דברי מוהריט"ץ מהלכתא, שו"ר שגם הח"א העתיק דברי מוהריט"ץ להלכה וכן בא"ר (והרא"י שכ' הח"א מיוסף היא ראי' המוהריט"ץ כמ"ש בפה"א אלא שהח"א לא ראה אותו) ומ"ס י"ל דזה דוקא בברכת הנס שנוסח הברכה הוא במקום "הזה" כמ"ש, וכן ברכת הקברות שמדבר לנוכח המתים, אשר יצר אתכם ע"כ צריך להיות סמוך להקברות (ויבירושלמי פ' הרואה הגרסא ההולך בין הקברות מהו אומר, משמע כמ"ש דעכ"פ צריך לעמוד סמוך לקברות) אבל שאר ברכות הראי' כגון, שעשה הים הגדול, או, שחלק מחכמתו ליראיו וכיוצא מסתבר דכל שרואה אותם אפילו מרחוק יכול לברך כמו שמברך על הקשת שהוא רחוק ממנו הגם שי"ל דכיון שאי אפשר להתקרב אליו שאני, וכן ברואה מלך עם גדודיו שכודאי אי אפשר להתקרב סמוך אל המלך ואפ"ה מברך (ויש לחלק דכבוד המלך מגיע עד סוף גדודיו ומברכת חמה ולבנה יכווצא אין ראי' דהתם אורם מגיע אליו והוי כעומד סמוך) וכן משמע בגמ' ברכות הניח ע"ב ר"פ ור"ה ברי' דרמי הוו קאזלי באורחא פגעו בי בר"ח ברי' דרב איקא א"ל בהדי דחוינך בריכין עלך חרתי כו' א"ל אנא נמי בין דחזתינכו כו' ארמא שא שמעו מה שברכו זה על זה דמרחוק ברכו טרם שנגשו וליז מקרוב, וכן על הנר במ"ש דעת ר' אשי ברכות נ"ג דמברך אפי' בריחוק מקום, שו"מ בשד"ח מע' ברכות ס"ו ב' שהביא משו"ת עמודי איר דברואה הקברות מביה"כ"ג לא יברך אח"כ על קברות אחרות. משמע דס"ל דברואה קברות מרחוק מהני, ולפ"ד אפשר דגם בברכה מקום הנס יכול לברך מרחוק וכן ראיתי במ' צרור הכסף שחולק על פרי הארץ הנ"ל ומחלק בין על"י הנס לקברות דכשרואה העל"י רואה רק הכתלים ולא הקרקע של העל"י מקום שנעשה בו הנס, משא"כ בקברים שריאה הקברים עצמם, ולא נחית להסברא שכ' דכיון שמברך לנוכח המתים צריך לעמוד סמוך להם, וצ"ע לדינא, שו"ר שגם בשאר ברכות הראי' הדבר במחלוקת שנוי דבמ"א * תקמ"א ס"ב גבי הרואה ירושלם בחורבנה שצריך לקרוע כ' המהבר ומהיכן הייב לקרוע מן הצופים יפ"י כב"י אע"ג דראה ב"ה או

פלוני (ז), וכל יוצאי יריכו של אותו אדם שנעשה לו נס באותו מקום אם הנס ידוע על פי המקום כגון שנפל עליו כותל (ג) חייבים הם ובניהם עד סוף כל הדורות כשרואים המקום לברך בא"י אמ"ה שעשה נס לאבינו במקום הזה, ואפילו הבנים שנולדו קודם לכן שאינם שותפים בנס זה חייבים לברך על נס אביהם אבל אין הבנים צריכים להזכיר שאר המקומות שנעשה נס לאביהם (ד):

בדי השלחן

ירושלים קודם שיגיע לצופים לא חשיב ראי' מרחוק מקום ההוא, והתוס' חילקין ע"ז וכ' דצופים הוי פי' כ"מ סביב ירושלים שיכולין לראות משם ע"י במג"א שם סק"ג. ולפי' מסתבר דבכל ברכות הראי' להבי' ראי' מרחוק לא הוי ראי' וע"י פטי"ג בא"א שם שלכתחלה יש לו להמתין עד שיגיע למקום צופים וא"כ כ"ש במקום ברכה שצריך להמתין מלברך עד שיהי' קרוב כמצופים לירושלם. ולא נתבאר כמה שיעורו. אולם ממשיב התו"ט פ"ג דפסחים בשם הכפתור ופרח ז"ל מה שהזכירו חכמים ז"ל צופים מסתברא שהוא ממקום שיכול אדם לראות ירושלים שהרי מאשר ירושלים הרים סביב לה אינה נראית מרחוק מאיזה צד שתבא אליה יותר מחצי שעה עכ"ל. למדנו מדבריו דמצופים לירושלים לא הוי יותר מח"ש, ולדברי הב"י שירושלים נראית קודם צופים אלא שרא חשיבא ראי'. צריך לומר דצופים הוא בתוך חצי שעה, דעד ח"ש סמוך לירושלים אינה נראית כלל, ע"כ דינא בכל ברכות הראי' לכתחלה ימתין עד שיהא סמוך פחות מח"ש דרך (ועפ"ז יש לומר דהמשנה בפסחים דמ"ט וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר קודש אם עבר צופים שורפו במקומו ואם לאו חזר ושירפו לפני הבירה ע"כ דהוא כמו שמצינו לענין נטי' לסעודה דלאחריו חזר אחר מים עד מיל כמ"ש בס"י קט"ג וכן לענין הפלה בס"י צ' וצ"ב ושיעור מיל להרמב"ם הוא כ"ד מינוטין וכ"פ אדמו"ר כמ"ש בבד"ה"ש ס"י י"ג וצופים כיון דהוא בתוך חצי שעה לירושלים הוי לערך מיל וע"כ גם בזה אמרו חז"ל דחזר ושורפו לפני הבירה) (כ) ומיהו אפילו לא הזכיר המקומות אלא הזכיר עניני הנסים די, כמו דאיתא בגמ' ברכות דנ"ד שמר בר"י דרבינא בריך ברוך שעשה לי נס בערבובת ונגמל, וע"י בהגהות דברי נחמ"י ובהגהות הרא"ם הורוויץ, דמעשה דגמל לא הוי דנס ניכר ע"פ המקום, אך לפמ"ש אדמו"ר כאן דנפל עליו כותל הוי הנס ע"פ המקום א"כ גם מעשה דגמל דאתפרקא ל"י אשיהא הוי הנס ע"פ המקום, וע"כ דדי בהזכרת הנסים בלא המקומות (ג) שהנס הוי ברבר של אותו המקום כגון כותל שהוא מעצם המקום לאפוקי בניצול מח"י רעה ולסטים באופן שאין הנס בדבר של המקום (ד) סבה"ג פ"ג א': וכ' בש"ע ס"י ר"ח ס"ז דעל נס של רבו צריך לברך

הלכות ברכת הנסים סימן ריו ריח

מ טור בשם הרמ"ה והרי"ח ריח טוב, (כב) אם רוב העיר עובדי-כוכבים אינו מברך, (כג) *ואם רוב ישראל (י) (כד) מברך: ח (כה) *נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו, הולכים אחר הרוב:

ריח ברכות הנעשים על הנסים, ובו ט' סעיפים:

א אהרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, (א) *כגון מעברות (ב) הים (ג) ומעברות הירדן א ברכות נו כ שם אהרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, (א) *כגון מעברות (ב) הים (ג) ומעברות הירדן בגמרא

באר היטב

לברך כמ"ש בס"ק א:

(ב) הים. דוקא הנך שניכר הנס מתוך המקום, אבל בלא"ה כגון סביב

משנה ברורה

ז (כב) אם רוב וכו'. דתלינן הריח בתר רוב, ובודאי של עובדי-גילולים הם שעשאו במסיבה ולפיכך מריח מרחוק [מ"א]: (כג) ואם רוב ישראל וכו'. והוא הדין מחצה על מחצה ישראל, וכמו שמבואר לקמן בסימן רצ"ח לענין אור של הברלה. ועיין בביאור הלכה: (כד) מברך. כבר כתבנו בראש הסימן, דיש אומרים דוקא היכי שמתכוין להריח, ובלאו הכי אין צריך לברך, אבל רוב הפוסקים חולקין על זה וסבירא להו דמברך בכל ענין, כיון שעל-כל-פנים נהנה מהריח שעולה: ח (כה) נתערב ריח וכו'. עיין בביאור הלכה:

א (א) כגון מעברות הים. מקום שעברו ישראל בים ביבשה: (ב) ומעברות הירדן. מקום שעברו

הבשמים נתנו ריח מברך על הריח, ע"ש: (י) מברך. היינו על מה שיריח עוד, דעל מה שהריח כבר אין לברך. ואם לא נתכוין להריח א"צ

ביאור הלכה

גופיה, אם המוגמר כלה באש שוב אין מברכין, ואף-על-גב שכתבנו לעיל לחלוק עליו, היינו דוקא גבי מוגמר שגחלת הבשמים קיים על-כל-פנים, אבל בנידון דידן שהצלוחיות סתומות ואין שום ריח בא מהן, אלא שנקלט מתחלה באויר ריח בעלמא, מסתברא שאין לברך על זה: * ואם רוב. עיין במשנה ברורה שכתבתי דאפילו מחצה על מחצה נמי מברך, כן הסכים במגן-גבורים וכדעת הרוקח, שלא מצינו מי שיחלוק עליו. ולעניות דעתי קשה: כיון דהוא מחצה על מחצה הו"ל ספיקא דאורייתא, וריח של עובדי-גילולים הוא מ"לא ידבק בידך מאומה מן החרס" [וכמו שכתוב בפירוש המשניות להרמב"ם] ולחומרא דינינן ליה, ואם-כן כיון שאסור להריח מספיקא איך אפשר לברך עליו, אם לא דנימא דכל עיקרו של ריח אינו אלא מדרבנן, ועיין בפרי-מגדים, וצריך עיין: * נתערב ריח. הוא לשון הרמב"ם. וכתב בעל שמן-רוקח, ולא קאי אלא על שמן ובשמים של מתים ושל בית-הכסא וכדומה שאינם לריח, ועל זה כתב אם נתערב ריח של אלו בריח טוב אזלינן בתר רובא, אבל לא קאי אמאי דסליק בדניא דרוב עובדי-גילולים ורוב ישראל,

דבזה בודאי אפילו נתערב מיעוט ריח של עובדי-גילולים גם-כן אין לברך, דעבודת גילולים לא בטיל ברובא, עיין שם. ולא תקשה עליו מהא דרוב ישראל מברכין אף-על-גב דאיכא מיעוט עובדי-גילולים, דשאני התם, דכיון דרוב ישראל, אזלינן בתר רובא ותלינן שמהם בא הריח לגמרי ומעובדי-גילולים כלל לא, שלא עשו כלל מוגמר, מה שאין כן כשעשו כולם ונתערבו, סבירא ליה דלא שייך בזה בתר רובא, דעבודת גילולים לא בטל, כן נראה דעתו. ומדברי הגר"א בסעיף-קטן אחרון נראה דלא סבירא ליה כן, שהרי כתב דידן זה ילפינן מהא דסעיף ז, הרי דלא שני ליה להגר"א ואיננו מחלק בין סעיף ז לסעיף ח [ונראה לי עוד, דדברי הרמב"ם נובעים ממימרא דרבי יוסי, עיין שם בגמרא דקאמר דרובא לאו לריחא עביד, ומפרש הרמב"ם אף-על-גב דנתערבו הריחות בהודי, אלא דהגר"א סבירא ליה דמרישא דברייתא נמי נוכל לדייק דינא דהרמב"ם]. ועיין במחצית-השקל מה שכתב בשם חמד-משה וסיים על דבריו: וצריך עיין. ובאמת המעיין בסימן רטו גבי נתערב עצי בשמים בעשבי בשמים, כתבו הפוסקים דמברך 'מיני בשמים', עיין בכלבו בשם הראב"ד ובאליה רבה, ולא כתבו כלל לראות הרוב מאיזה מין, ועל-כרחי כבעל חמד-משה ולא משגיחין כלל בזה, דעל-כל-פנים מריח גם מיעוט:

* כגון מעברות. וכתב בספר כפתור ופרח, פרק ז, וזה לשונו: מעברות וכו', נראה בפירושו, שאין המברך מברך עד שיראה כפרט מקום הנס, כמו שהוראה ים-סוף לא יברך אם לא ראה מקום שעברו בו, וכן הוראה הירדן, עד שיראה מקום שעברו, והכתוב אומר "והעם עברו נגד יריחו", וכן נחל ארנון. ומיהו, בכל מקום שיראה חלק מן הים או מן הירדן, ראוי לו להזכיר חסדי ה' השגחתו עלינו ויודה וישבח כפי כחו [ורצה לומר, שבח בעלמא בלי שם ומלכות], וכן הענין בראותו מקום שהאל יתברך עשה פלא או נס לקצת נביאים, כמו בראותו בהר הכרמל מקום שעשה אליהו המזבח וראותו בשונם מקום עליית אלישע וכיצא בזה; ואין ספק כי ענין אליהו היה פלא ונס לו, שהרי המלך היה רודפו, אבל של אלישע היה פלא לבן השונמית לתפלת הנביא, עד כאן לשונו. הנה בעיקר דבריו שצריך לראות דוקא מקום הנס ביחוד, משמע כן גם משאר פוסקים, וכן כתב רש"י בריכור המתחיל 'מעברות', ואף שמשלשון הרמב"ם שכתב: הוראה מקום שנעשו נסים וכו' כגון ים-סוף, משמע לכאורה דבראית ים-סוף לחודיה מברך, אף-על-פי-כן אינו מוכרח כל-כן, מדמסיים: או מעברות הירדן ולא כתב 'או הירדן', ועל-כרחי דלאו דוקא. ובדן השני, בראית הר הכרמל, נראה דכוונת כפתור ופרח הוא לשבח שבח בעלמא, ואדלעיל קאי שכתב גם בראיה שאר הירדן גם-כן צריך לשבח, ועל זה מסיים: וכן ברואה הר הכרמל, דהברכה לא נתקנה על פלאי הבורא, דאם-כן היה לנו לברך בראותינו הר-סיני מקום שניתגה בו התורה, ועל-כרחי דנתקן רק אהצלת אדם מן המיתה בדרך נס; ואכן שישב עליו משה היה אז גם-כן ההצלה בדרך נס על-ידי תפלתו של משה, וכמו שכתוב "ה' נס"י, ואם-כן גבי אליהו, אף שהיה נס ופלא, אף-על-פי-כן מעשה הר-הכרמל לא נעשה כדי שינצל אליהו מן המיתה, שהרי אליהו היה נחבא, ואחר-כך הלך אליו בשליחות השם יתברך שאמר לו "לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה", וענין עשיית הפלא בהר-הכרמל היה כדי לחזק אמונת ישראל בה', אלא על-כרחי כותב כפתור ופרח הוא רק לענין שבח בעלמא, וכמו מה שסיים: וראותו בשונם וכו', שהוא דאי לשבח בעלמא, כמו שנכריח אחר-כך וכמו שמוכח מסוף דבריו בעצמו. ולפי זה, מה שסיים: שהרי המלך היה רודפו, הוא רק לענין להגדיל השבח על הטובה שעשה השם יתברך עם הנביא, שלא המיתו אחאב. [נאולי אפשר עוד לומר, דדעת כפתור ופרח הוא דהנס שהיה בהר הכרמל היה גם-כן תועלת להציל אליהו מן המיתה, דאף שצוה השם יתברך ואמר לו "לך הראה אל אחאב", מכל מקום אחאב היה בעל בחירה בענין חיי אליהו (וכענין שמצינו גבי אוריהו מקיית יערים שהיה נביא והמיתו יהויקים על דבר נבואתו, כדכתיב בירמיה כ"ו), ומכיון שהיה חמת המלך עליו על שעצר המטר בדברו, עד שאמר לו בשביל זה "האתה זה עוכר ישראל", והנביא השיבו "לא עכרתי את ישראל כי אם אתה ובית אביך, בעזבכם את מצוות ה' ותלכו אחרי הבעלים", בודאי היה חייבו בסכנה גדולה עד שיכריח כי האמת אתו, ועל זה אמר לו "ועתה לך קבור אל"י וגו', ועל-ידי מעשה הר-הכרמל נתגלה שהאמת אתו, שעצירת המטר היה בעבור הליכתם אחרי הבעלים, ותיכף כשעשו תשובה שאמרו "ה' הוא האלהים" היה מטר על הארץ, ועל-ידי-זה ראו הכל שאליהו הוא עבד נאמן לה', וכמו שאמר הכתוב "היום יודע כי אתה אלהים בישראל ואני עבדך, ובדברך עשיתי את כל הדברים האלה". ונוכל לומר שרמז בזה, שעצירת המטר בתחלה שהיה על-פי אליהו, היה גם-כן על-פי רוח ה' שהיה עליו אז, ועל-ידי-זה נסתלק ממנו חרון אף המלך ונתרצה אליו אף להמית את כל נביאי הבעל. והנה אף שתירצנו את דברי הכפתור ופרח, מכל מקום למעשה צריך עיין אם יש לברך על ראיית הר

הלכות ברכת הנסים סימן ריח

רפט באר הגולה

ג שם תוספות בשם רבינו שמעיה הרמב"ם בפרק מהלכות ברכות ורבינו יונה הרא"ש ב"ש הרשב"א ב"ש הירושלמי ד שם בגמרא לפירוש רבינו יונה ה' הרא"ש שם ו שם בגמרא לגיטת הר"ף ורב האי והרמב"ם שם

(ג) ומעברות נחלי ארנון, ואבני אלגביש (ה) של בית חורון, (ה) *ואבן שביקש עוג לזרוק על ישראל, ואבן שישב עליה משה בעת מלחמת עמלק, (ו) וחומת יריחו, (ז) *מברך 'שעשה נסים לאבותינו *במקום הזה'. 'ובין ברכה זו (ח) ובין שאר ברכות הראיה הרי הם כשאר ברכות וכולם (ט) בהזכרת שם ומלכות: ב' יעל נס שנעשה לקצת ישראל, כל זמן שלא נעשה לכל ישראל או רובן, ואפילו נעשה לקצת (י) שבטים, (י) אין מברכין עליו: ג' הכל אלו הדברים אינם אלא כשרואה אותם (יא) משלשים (ג) לשלשים יום, (יב) ואז הם (יג) חובה כמו בפעם ראשונה: ד' הרואה מקום (יד) שנעשה נס ליחיד אינו מברך, (טו) אבל הוא עצמו מברך

באר היטב

עליו: (ג) לשלשים. וצריך שיהיו שלשים יום חוץ מיום שראה בו ויום שעומד בו, כגון אם ראה ביום א' צריך שיראה ביום ד', מ"א, ע"ש, אורח חיים 1234567

ביאור הלכה

הכרמל. וגם בענין בן השונמית גם-כן אין טעם לברך על זה, שהרי מטעם אלישע שהיה אדם מסויים אין לברך, שהרי בו לא קרה שום סכנה וניצל, אלא שעשה לאחרים, והוא אחר לא היה מסויים. גם מטעם שנתקדש שם-שמים על-ידי נס זה, גם-כן לא בירא: חדא, דלא היה ברבים כנס דניאל, ועוד, דלא ידענא אם תחייית המתים בכלל הני שתקנו ברכה, דהבכרה נתקנה רק על מי שהיה בסכנה וניצל ולא על מי שכבר מת ונביא החיה אותו, ויותר טוב לברך בכגון זה ברכת 'מחיה המתים'. ועיין שם בכפתור ופרח נוסח ההודאה שרגילים לומר בראותם הירדן: * ואבן שביקש עוג וכו'. עיין בחי"אדם מה שכתב בזה. ולפי פשוטו אין תימה כל-כך על איש כזה, שהוא היה מבני ענקים, ואביו הוא מאותן שאמר עליהם הכתוב 'ויבואו בני האלהים אל בנות האדם וילדו להם', וכדאמרין בנדה ס"א סיחון ועוג מבני אחיה בן שמחזאי, ועיין שם ברש"י שהוא ועזאל הם המלאכים שירדו מן השמים בימי דור אנוש, וממילא כח גבורתן היה מעין גבורת מלאכים: * מברך שנעשה נסים. ומבואר בפוסקים שאין צריך לפרט ולהזכיר מה היה הנס, ודי שאומר 'שעשה נס במקום הזה', עיין בתוספות רבינו יהודה ובתוספי הרא"ש, וכן הסכים הט"ז: * במקום הזה. ונראה דאין יכול לברך רק כל זמן שרואהו להמקום, אבל אם עבר כבר ואינו רואה אותו הפסיד ברכתו, כמו בשמע רעמים לקמן בסימן רכו סעיף ג, עיין שם; וכן יהיה הדין ברואה אדם שנעשה לו נס, המבואר בסעיף ו בהג"ה, אם כבר עבר האיש ולא בירך והרחיק ממנו עד שאינו רואהו, שוב אינו מברך. ואפשר עוד, דאפילו ראה את האדם או את המקום בעוד איזה ימים, כל שלא עבר שלשים יום מראיה ראשונה אינו מברך אף שלא בירך בפעם ראשון, דהרי לענין פרי חדש יש כמה פוסקים שסוברים, דמכיון שלא בירך בפעם ראשון כשראהו, שוב אינו מברך, כמו שכתב המגן-אברהם

ירושלים שנפלה מחנה סנחריב אין מברכין, מיהו על נס שלו אפילו אינו ניכר מתוך המקום מברך, מ"א: (ג) שבטים. עמ"א, והיד-אהרן הקשה

משנה ברורה

ישראל בירדן בחרבה בימי יהושע: (ג) ומעברות נחלי ארנון. מפורש בש"ס, שהיו שני הרים ועמק ביניהם, שהיו ישראל צריכין לעבור דרך אותו עמק, ונחבאו האמוריים במערות שעשו בהרים בצידו העמק כדי שיפלו עליהם פתאום בעברם בעמק, ונעשה נס שנדבקו ההרים זה בזה בעבור ארון ברית ה' עליהם ונהרגו כולם שם: (ד) של בית חורון. שהושלכו מן השמים על האומות שנלחמו עם יהושע, כדכתיב בקרא: (ה) ואבן שביקש וכו'. כדמפורש באגדה, שעקר הר בת תלתא פרסא כדי להפילו על ישראל, ונעשה נס שלא היה יכול להפילו, עיין שם בברכות נ"ד עמוד ב, ועיין בביאור הלכה: (ו) וחומת יריחו. שנבלעה במקומה: (ז) מברך שנעשה נסים. כתב המגן-אברהם: לכאורה משמע דדוקא הנך וכדומה שניכר הנס מתוך המקום [פירוש, שבראותנו מעברות הים, נזכרים אנחנו שהמים אלו נחצו לגזרים, וכן בירדן היה נס במים גופא כדכתיב בקרא, וכן אבני אלגביש, יודעים אנו שאלו הם האבנים שבהם נעשה הנס], אבל בלאו הכי, כגון בבואנו סמוך לירושלים, שקרה שם נס בעת מלחמת סנחריב שיצא מלאך ה' והמית כל המחנה, אין מברכין על כגון זה 'שעשה נסים', (ח) שאין הנס ניכר מתוך המקום [פירוש, אף-על-גב שאפשר לכיין מקום שנעשה הנס, אף-על-פי-כן אין הנס ניכר, שהרי לא בגוף האדמה נעשה הנס]; מיהו, על נס שלו, אפילו אין ניכר מתוך המקום, כל שמגיע למקום ששם קרה הנס, מברך: (ח) ובין שאר ברכות וכו'. הנזכרים בסימן שאחר זה: (ט) בהזכרת שם ומלכות. וכן צריך לומר נמי (ג) 'אתה' ו'אלהינו' כמו בשאר ברכות גמורות: ב' אין מברכין עליו. אלא אותם שנעשה להם הנס בעצמם: ג' (יא) משלשים לשלשים. חוץ (ג) מיום שראה וחוץ מיום שעומד בו עתה: (יב) ואז הם וכו'. וקודם לכן (ד) אסור, וברכתו לבטלה: (יג) חובה. ואין להקשות מאי שנא מברכת רעמים וזוועות וברכת בשמים, שמברך בכל פעם ואפילו בו ביום [עיין לעיל סימן ריז וסימן רכז], דשאני התם (ה) שמברך ארעמים וזיקים חדשים, וכמו-כן ברכת הבושם מברך אריח חדש שנודף תמיד, מה שאין כן הכא שלא נתחדש שום דבר מזמן שבירך, על-כן לא חשיב לברוכי אלא-אם-כן עבר זמן מרובה כשלשים יום: ד' (יד) שנעשה נס ליחיד. וכבר מבואר בסעיף ב, דכל זמן שלא נעשה נס לרוב ישראל, כיחיד דיינינן ליה: (טו) אבל הוא עצמו וכו'. היינו (ו) כשחוזר ומגיע שם אחר שקרה לו הנס, ומפעם הראשונה ואילך אינו מברך

שער הציזון

(ב) תוספות ריש פרק הרואה בשם רבינו יהודה. ואף-על-גב דבתוספות רבינו יהודה אשר לפנינו כתוב כסלקא-דעתך דתוספות, דמסתמא חזר בו רבינו יהודה, וכן משמע קצת מתוספות שכתבו: ושוב היה נראה וכו', משמע דמתחלה היה דעתו להיפוך; אך בתוספי הרא"ש שם העתיק דברי רבינו יהודה כסלקא-דעתך דתוספות ולא הביא כלל האי חזרה, וגם בש"ס משמע לכאורה דאין נפקא-מינה בין יחיד לרבים, אלא דברבים כולי עלמא מברכים וביחיד איהו לבדו, אבל על-כל-פנים לא עדיף יחיד מרבים, ובמקום דיחיד מברך גם רבים צריכים לברך, ולכן צריך עיון למעשה: (ג) רמב"ן בתורת-האדם ורשב"א והרא"ש ע"ש מהירושלמי, ועיין בדברי-חמודות שם. ובאמת הכוונה בזה הוא רק לכתחלה, דכדיעבד אפילו לא אמר 'אתה' רק הזכיר שם ומלכות, ואפילו בלשון חול, שאמר 'ברך רחמנא מלכא דעלמא' וכו', יצא, וכדלעיל בסימן קפו וריד, ע"ש: (ד) וכמו שמסתפק במגן-אברהם, וספק ברכות להקל, וכן פסקו האחרונים: (ד) בית-יוסף בשם הפוסקים, ודלא כהראב"ד דסבירא ליה שיש לו רשות אפילו קודם שלשים יום: (ה) מגן-אברהם: (ו) דבשעת נס גופיה אין צריך לברך ברכת 'שעשה נסים', דלא נתקנה בזה אלא ברכת 'הגומל', וכדבסימן שאחר זה, וכן מבואר בשיטה מקובצת, דפעם ראשון מקרי כשחוזר ומגיע שם אחר שקרה לו הנס:

פרק י"ג ברכת נסים והודאה.

א יחיד שנעשה לו נס באיזה מקום, כגון שנפל עליו כותל ונצול או חיה רעה או לסטים, חייב הוא עצמו כשיראה אותו מקום לאחר שלשים יום לברך ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה לי נס במקום הזה. ואפילו אם אין הנס ידוע על פי המקום.

ואחר הנס מיד כשיזדמנו לו עשרה צריך לברך הגומל כמו שיתבאר.

אין להספיק

ואם חוזר ורואה מקום זה לאחר לי יום מראה הראשונה, חוזר ומברך, וכן לעולם.

מי שנעשו לו נסים הרבה במקומות הרבה, כשרואה כל אחד מהמקומות צריך להזכיר שאר כל המקומות וכוללם בברכה אחת ואומר שעשה לי נס במקום הזה ובמקום פלוני ובמקום פלוני.

וכל יוצאי ידידו של אותו אדם שנעשה לו נס באותו מקום אם הנס ידוע על פי המקום כגון שנפל עליו כותל, חייבים הם ובניהם עד סוף כל הדורות לברך כשרואים המקום ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שעשה נס לאבינו במקום הזה, שכולם שותפים באותו הנס, אבל אינם צריכים להזכיר שאר המקומות. ואפילו הבנים שנולדו קודם לכן שאינם שותפים בנס זה חייבים לברך על נס אביהם^{ש"ח}:

ב ארבעה צריכים להודות ולברך ברכת הגומל (כנוסח שכתוב בסידור), יורדי הים כשיעלו ממנו, והולכי מדברות כשיגיעו לישוב, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שהיה חבוש בבית האסורים על ידי עסקי נפשות ויצא או על עסקי ממון אם היה מעונה בכבלי ברזל.

וצריך לברך ברכה זו בפני עשרה ושנים מהם תלמידי חכמים, ואם אין מצויין שם תלמידי חכמים לא יניח מלברך, והמברך עולה למנין העשרה, ונהגו לברך בבית הכנסת אחר קריאת התורה לפי שיש שם עשרה, ואם בירך בפחות מעשרה, יש אומרים שיצא, וטוב לחזור ולברך בעשרה בלא שם ומלכות^{ש"ח}.

עוד הקשו מהא דהי שס ש"מ טעם מצדיל, ולהאי שינוייה הרי לא טעם כלום משחשיכה. והנה לכאורה קשה במשנתנו דתנן מזון והבדלה, והרי הבדלה קודם אס לא באין לו. ודוחק לפרש משנתנו כפירש"י דמיירי באין לו, עיי בפסחים שם, ובתוס' שם ק"צ צ'. ותו הא בסיפא תנן הציחו להם יין אחר המזון, ואין שם אלא אותו הכוס, הרי דברישא מיירי בשים לו הרצה. ותו דא"כ ליקשי הגמ' רומיח דב"ש אדב"ש במשנתנו, ולמה לכו להקשווי מן הצרייתא. אלא ודאי דמשנתנו מיירי בשים לו. ומודי ב"ש דיש לזכך על הכוס. ודוקא בשאין לו אלא כוס אחד ולריך לשתות בתוך המזון, ס"ל לב"ש דרשאי לשתות ולזכך בלא כוס, או שמחויב בכך כדי שלא יהא נמא. עכ"פ משנתנו מיירי בשים לו. והקשו התוס' שם הא אין אומרים שחי קדושות על כוס אחד. ולק"מ דמי יאמר צפ"י משנתנו דמצדך כולכו על כוס אחד, ובאמת מיירי בשני כוסות. הא מיכא משנתנו מיירי בשים לו. וא"כ קשה אמאי מזון קודם הבדלה. וז"ל דאם הוא בתוך הסעודה אוכל זבי הבדלה, ומצדך ומצדיל. רק אס התפלל בתוך הסעודה מצדיל ג"כ וכמוש"כ המג"א צסי' רל"ט. וא"כ מוכח דאם טעם מצדיל: **והנה** צמה שצית הלל ס"ל דבשמים קודם למזון, י"ל משום דרגילין היו בכל סעודה להציא מוגמר אחר המזון כדתנן לעיל דף מ"ב צ' במשנה. ולכן משום הכירא דסעודה זו היתה צבזבל כבוד שבת, יש להקדים הבשמים לפני המזון. ועיי מש"כ התו"ש צ"ס תהר"י. וי"ל דאזלי לטעמייהו, דמפרשי הא דתנן לעיל ואעפ"י שאין מצויאין את המוגמר כו' צאופן אחר עיי"ש:

שם במשנה. אין מצרכים לא על הכר ולא על הבשמים של כותים. ופ"י הרע"ב שהכותי עושה מלאכה לאורו. ובשו"ע או"ח לא משמע הכי, שלא פ"י לא שבת אלא שהולק בשבת, עיי צסי' רל"ח ס"ח. איצרא רש"י ז"ל פ"י הכי שם ג"כ צ' לפי הבה"א דהגמ', דהא דאין מצרכים על הכר שלהם הוי משום שלא שבת. וקשה למה פשוט כל כך שהולק בשבת ולא ידוק, כהא דתיא לקמן הוי מהלך חוץ לכרך כו' צדק אחריו. אלא ע"כ דהפ"י שלא שבת מעשיית מלאכה, וזה מוחזק לנו שלא הולק אלא משום מלאכה. אבל לפי המסקנא דטעם מתניתין משום מסיבת עכו"ם, יפרש רש"י ז"ל לא שבת ממלאכה עזיבה שלא הולקה בשבת. וצ"ב ניחא הא דמפרש הגמ' המשנה הטעם שאין מצרכים על הגר של גוים, משום דסתם מסיבתו הוי לעבוד"ז. ותיפוק לן משום שלא שבת. אלא מוכח משום דלא פשיעא כ"כ שהולק בשבת דלא ליצעי דיוקה. אבל פ"י הרע"ב ז"ל אינו מדוקדק:

שם במשנה. ואין עוגין חמין אחר הכותי עד שישמע כל הצרכה כולה. פי' רש"י דבישראל סגי בשומע סוף צרכה, ובכותי צעין שישמע שאומר השם. אבל הר"ש מפרש דבישראל סגי בצרכה השם, וצגוי אינו כן. משמע דצעין שישמע לשון מלך העולם, וצ"ב אנו מציינים שמכין להקצי"ב שהוא חלקי האלקים, אבל בלא זה אולי שמכין לאלקין. אולם מוכח מזה דז"ל בצרכה. מלך העולם, והרי צדק מ' צ' פליגי צ"ב רב ורי יוחנן. וי"ל דבאמת כולי עלמא מודי דנוסח הצרכה הכי הוי. אלא שמחולקים צדיעצד אס חסר מהנוסח אימתי נקרא שאינה צרכה. וכ"כ הר"ש צסי' כ"ג פרק כ"ד מצרכים, וגי"מ שאס דילג מלכות שמים שלא יחזור ויצרך כו'. ומצואר דלכתחילה כו"ע מודי. והפלה שלא העירו האחרונים ע"ד הר"ש ז"ל:

והנה הרמב"ם ובשו"ע כתבו שהשומע צרכה מפי אפיקורב אסור לענות אמן. ולא נתבאר מקור לדין זה, ואין ראיה

מכותי שצוד לעצוד"ז וחוששים שמא נתכוין לה. ונראה עפ"י הסוגיא דלעיל דף כ"ב צ', דצתפלה שייך צ"ח רשעים תועבה. הרי מוכח דמי שאין מקבלין ממנו קרבנות, אין תפלתו וצרכתו אלא תועבה. ועיי מש"כ שם צ"ד. וז"ל דהא דתנן שצונין אחר הכותי אס שמע כל הצרכה, ס"ל כותים גרי אריות הם, והוויין כגוים שמקבלין מהם קרבן. אבל לפי משנה דאי צ"ב דף ג' דס"ל כותים גרי אמת הם, הרי הם בישראל שצודים עצוד"ז שאין מקבלין ממנו קרבן, ואין צרכתו אלא תועבה: דף ג' ב' ב'. תיכף לנטילת ידים סעודה. בפסחים דף ק"ז פ"י התוס' תיכף שלא יסוה דעתו, ולזה כיוונו התוס' כחן. ומשו"ב הקשו חמתי נח חשבו ד' מיני תכיפות, שהרי תיכף זה אינו אלא צנעולת ידים ראשונים. וכו' דעת התוס'. אבל שארי ראשונים יישבו דתיכף זה נכלל צאחד דשגש תכיפות דשם, או כמו סמוך לגאולה תפלה דאסור לדבר. או כמו סמוך לסמיכה שהיעה, דאסור להלך צינתיים. אבל לדעת הרשב"א שמפרש תיכף לנטילת ידים צרכת המזון, שלא ישבה צינתיים, ה"א אפשר כאן לפרש הכי:

דף ג' א'. שמן שעשוי להעציר צו את הצוהמא אין מצרכים עליו. היינו שאפילו שהוא מכין להריח, כיון שמתחילה עשוי לדבר אחר אין מצרכים עליו, והר"ש כתב דהא דאמרין לעיל דף מ"ג האזי מאן דארח אחרוגא מצדך צרוך שנתן ריח עוב צפירות. אבל אס לקח לאוכלו והריח צו, כיון דלא נתכוין להריח, אינו לריך לזכך עליו. ומצואר שאס נתכוין להריח חייב לזכך, אע"ג דמתחילה לא לקחו לשם זה. והכי הקשה הגר"א ז"ל צשו"ע. ולי נראה שאינו דומה אס מי שלקח לאכול, והבשמים שלו, ואח"כ נתכוין להריח שחייב לזכך. ולחפוקי שאס היה צושם של אחר, שחליח צדעת צעלים: **שם ע"ב.** אין מחזרין על האור כו'. כתב הר"ש לפי הצרכה זו אינה אלא לזכר צעלמא שנצרה האור צמולאי שבת, דאי משום הנחת האור מצדך היה לריך לזכך כל פעם ופעם כו' עיי"ש. ואינו מוצן שהרי אס משום הנחת האור פשיעא שאינו לריך לחזור אחריו כמו על כל הנאה. וז"ל דהכי קאמר דאם משום הנאה שנהנים כל השצוב תיקנו צרכה צמולאי שבת שנצרה צו, ואס לא יצרך אזי שוב יהא נהנה צלי צרכה, משו"ב לריך לחזור אחריו צזמנו. עיי"כ כתב הר"ש דא"כ הוי ראו לזכך בכל פעם ופעם:

דף ג' ד' א' צמשנה. הרואה מקום שנעשה צו נסים לישראל. דייק לכתוב מלת "צו" דדוקא שניכר הנס מחוץ המקום, כמוש"כ המג"א ס"י רי"ח סק"א. והיינו שפ"י המקום נעשה הנס. ומדויק צ"ב לשון השו"ע שם ששינה מלשון סעיף ד', הרואה מקום שנעשה נס ליחיד, ולא כתב מלת "צו":

שם במשנה הרואה את ים הגדול אומר צרוך שטעה את הים הגדול. פליגי צ"ח הראשונים. חיצ הפוסקים ס"ל שהוא ים האוקיינוס המקיף את העולם. והר"ש צתשובה כתב שהוא ים סוף, ונראה ראיה לשיעת הפוסקים, מדתנן הכא צזמן שרואהו לפרקים, דהיינו שלשים יום. והנה כל צרכת הראיה הוא כך כמוש"כ התוס' והשו"ע, ולמה פירשה המשנה כאן. אלא משום דס"ד דים אוקיינוס יש צו מיני ימים הרצה, כמוצאר צמדרש צראשית על הפסוק ולמקוה המים קרא ימים, וס"ד דעל כל ראיה צפני עזמה חייב לזכך כיון שנשתנה טבע המים. משו"ב תנן דדוקא צזמן שרואהו לפרקים, אבל אס נימא דהיינו ים סוף אינו מיושב קושיא זו:

שם במשנה. אומר צרוך שהחיינו. משמע מלשון זה צפשיעות דחובה הכי, ככל הצרכות השנויות צפרק זה. והרמ"א